

Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Relațiile UE-Republica Moldova: care este rolul societății civile organizate?”

(2008/C 120/19)

În cadrul sesiunii sale plenare din 15 februarie 2007, în conformitate cu articolul 29 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, Comitetul Economic și Social European a decis să elaboreze un aviz cu privire la tema

„Relațiile UE-Republica Moldova: care este rolul societății civile organizate?”.

Secțiunea pentru relații externe, însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 15 noiembrie 2007. Raportor: dna Pichenot.

În cea de-a 440-a sesiune plenară, care a avut loc la 12 și 13 decembrie 2007 (ședința din 12 decembrie 2007), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu 117 voturi pentru, 2 voturi împotriva și 1 abținere.

1. Concluzii și recomandări

1.1 Promovarea rolului societății civile în relațiile UE-Moldova

1.1.1 Anul 2005 a reprezentat **un moment de cotitură** în relațiile dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova. Odată cu adoptarea Planului de acțiune UE-Republica Moldova (2005-2008), înființarea unei Delegații a UE în capitală și numirea unui reprezentant special în negocierile privind conflictul transnistrean, condițiile de punere în aplicare a Acordului de parteneriat și cooperare s-au consolidat în mod evident. În acest context, acest prim aviz al CESE privind cooperarea UE-Republica Moldova are ca obiectiv promovarea rolului societății civile pentru a intensifica această dinamică și a lansa o agendă comună, prin intermediul unor inițiative pentru viitorul apropiat.

1.1.2 O colaborare consolidată între Uniunea Europeană și Republica Moldova se poate baza doar pe înțelegerea reciprocă a valorilor comune, îndeosebi în materie de respectare a libertăților fundamentale, de angajament în favoarea unei societăți democratice deschise tuturor, de acceptare a principiului dialogului bazat pe independența partenerilor din societatea civilă. Societatea civilă constituie elementul de viitor al însăși identității Republicii Moldova și se sprijină pe capitalul uman acumulat într-un teritoriu de confluență interculturală și lingvistică. Această bogăție reprezintă un atu considerabil.

1.1.3 Trebuie constatat că în Republica Moldova, ca și în alte țări din CSI care au traversat aceeași experiență istorică, nu există o tradiție și o experiență a organizațiilor independente din societatea civilă. Cu toate acestea, ținând seama de evoluțiile în curs, Comitetul consideră că este indispensabil să se aibă în vedere stabilirea de contacte pentru a găsi parteneri deschiși spre progres, cu respectarea acestor valori comune.

1.1.4 CESE reamintește cu insistență faptul că reușita Planului de acțiune UE-Republica Moldova ⁽¹⁾ în cadrul politicii de vecinătate este strâns legată de capacitatea **de asociere și de participare a organizațiilor din societatea civilă** la punerea sa în aplicare. Comisia ar trebui așadar să trimită un semnal clar, propunând criterii, proceduri și instrumente pentru a permite o

mai bună implicare a societății civile. CESE salută totuși eforturile Delegației europene de la Chișinău și atenția pe care o acordă cunoașterii societății civile moldovenești. Aceasta constituie o condiție favorabilă pentru implicarea oficială a reprezentanților societății civile în bilanțul Planului de acțiune, în aprilie 2008, și în viitoarele etape ale unui parteneriat strâns.

1.1.5 CESE recomandă stabilirea unei relații susținute cu societatea civilă din Republica Moldova, într-un demers de deschidere spre progres, începând cu structurarea relațiilor dintre noi. În 2008 ar trebui să se organizeze o **conferință** pe această temă, pregătită de o misiune prealabilă, pentru a identifica partenerii care manifestă o voință de transparență în modul lor de funcționare. Incluzând actori locali și regionali, acest eveniment va avea ca obiectiv elaborarea în comun a unui plan de lucru pe baza a câteva din următoarele propuneri:

- evaluarea mecanismelor **de informare și de consultare** existente în Republica Moldova atât la nivel guvernamental, cât și la nivel european, incluzând aici bilanțul privind punerea în aplicare a Planului de acțiune (2005-2008);
- pregătirea și **formarea societății civile** pentru continuarea parteneriatului după 2008;
- însușirea, de către organizațiile moldovenești, a **mecanismelor instrumentului financiar** european.

Un asemenea plan de lucru necesită un angajament financiar în favoarea inițiativelor societății civile, prin programele Uniunii Europene.

1.1.6 După bilanțul conferinței din 2008 cu societatea civilă moldovenească, va trebui să se lanseze noi inițiative și să se continue, în cadrul grupului pentru vecinătate al Comitetului, relațiile bazate pe un demers de **deschidere spre progres**, care implică deci asigurarea că, în relațiile noastre, se ține seama de principiile-cheie ale buneii guvernante și dezvoltării durabile. Baza acestui demers stimulator va fi constituită de principiile conținute deja în acordul „SPG Plus”, mai exact:

- cele 16 convenții principale ale ONU și OIM ⁽²⁾ privind drepturile omului și drepturile lucrătorilor;

⁽¹⁾ Avizul CESE privind propunerea de regulament al Consiliului privind aplicarea unui sistem de preferințe tarifare generalizate pentru perioada 1 ianuarie 2006-31 decembrie 2008, adoptat la 9 și 10 februarie 2005. Raportor: dl Pezzini.

⁽²⁾ Cf. Anexa A.

— cele 11 convenții principale privind mediul și principiile buneii guvernante (3).

1.1.7 Astfel, Uniunea Europeană va avea un rol stimulator pe lângă organizațiile societății civile moldovenești pentru ca acestea să contribuie la adoptarea standardelor europene de independență, reprezentativitate și transparență. Comisia trebuie să continue să includă în fiecare raport intermediar al Planului de acțiune o secțiune specifică privind respectarea drepturilor fundamentale, precum libertatea de asociere și de expresie, și să-l îmbogățească printr-o examinare a dreptului sindical.

1.1.8 Pentru CESE, prioritățile trebuie să fie îndreptate spre însușirea progresivă de către moldovenii înșiși a instrumentelor și expertizelor puse la dispoziția lor de către instituțiile internaționale sau europene. CESE este de acord cu sprijinul în lupta împotriva corupției (principiu cuprins în demersul GRECO (4)), solicitat societății civile de către Consiliul Europei. Comitetul solicită cooperarea transfrontalieră în lupta împotriva mării criminalități.

1.1.9 CESE susține inițiativa donatorilor europeni și internaționali de a se consulta între ei, în așa fel încât acțiunile lor să fie coerente. CESE preconizează acțiuni prioritare de promovare a serviciilor sociale de bază prin programe de reducere a sărăciei și insistă îndeosebi pe îmbunătățirea condițiilor de viață din orfeline, scăderea prețurilor medicamentelor antiretrovirale și ajutorul pentru reintegrarea victimelor traficului de ființe umane.

1.1.10 Seceta prelungită din vara anului 2007 a aruncat țara într-o situație dificilă din cauza unor recolte proaste, care au dus la faliment și acumularea excesivă de datorii. Guvernul face apel la ajutorul alimentar internațional și la un sprijin tehnic din partea FAO. Comitetul acordă mare importanță stabilirii de relații cu organizațiile societății civile care activează în acest domeniu. Comisia Europeană a alocat 3 milioane EUR sub formă de ajutoare umanitare mediului rural din țările cele mai vulnerabile pe termen scurt.

1.1.11 CESE privește cu cel mai mare interes existența de rețele și proiecte comune între toți moldovenii, incluzând aici și organizațiile de locuitori din Transnistria. Comitetul încurajează UE să-și continue eforturile în vederea unei soluționări a acestui conflict, pentru a menține unitatea teritorială, și să persevereze în misiunea de asistență la frontieră (EUBAM).

1.1.12 CESE recomandă promovarea schimburilor de practici democratice între organizațiile societății civile, informându-i pe interlocutorii noștri moldoveni despre publicațiile CESE disponibile pe Internet (îndeosebi în limba română) și despre lucrările consiliilor economice și sociale naționale, prin accesarea rețelei CES link. CESE încurajează CES naționale din statele membre (în special din România și Bulgaria) și AICESIS (5) să lucreze

împreună pentru a apropia societatea moldovenească de instrumentele și practicile societății civile europene.

1.1.13 CESE dorește să se îmbunătățească participarea societății civile moldovenești la dialogul cu statele din Balcanii Occidentali și la dialogul regional privind Marea Neagră, îndeosebi prin cooperarea interregională și transfrontalieră în jurul acestui spațiu strategic pentru viitorul apropiat. Cooperarea dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova se înscrie în cadrul unei cooperări consolidate cu țările din apropiere și, în special, cu Rusia.

1.2 Consolidarea sprijinului destinat organizațiilor care asigură viitorul și reconcilierea

1.2.1 Stabilirea unui dialog social constructiv

În privința caracterului slab al relațiilor de muncă, CESE reamintește angajamentul Republicii Moldova în favoarea nu doar a convențiilor OIM, ci și a Cartei sociale a Consiliului Europei și în favoarea recurgerii la procedura sa de reclamații. CESE recomandă ca OIM să ofere asistență tehnică pentru abordarea conflictelor de muncă în cadrul unor instanțe specializate.

1.2.2 Concretizarea angajamentului pentru încurajarea contactelor cu societatea europeană

CESE susține cu hotărâre încheierea acordului privind vizele și readmisia, care va crea un sistem de facilitare a obținerii vizelor, pentru a intensifica mai ales schimburile între cetățenii care vor asigura viitorul, precum cadrele universitare, oamenii de știință, jurnaliștii și reprezentanții societății civile. Comitetul recomandă deschiderea mai largă a programelor comunitare, în special pentru tineret, prin Erasmus Mundus. Facilitarea acordării vizelor și a readmisiei, decisă în luna octombrie 2007 (6), ar putea contribui la rezolvarea problemei afluenței de cereri din partea cetățenilor moldoveni, doritori să obțină cetățenia română.

CESE invită guvernul moldovean să implice societatea civilă în evenimentele europene și internaționale (OMC, OSCE, Consiliul Europei și Francofonia). CESE încurajează statele membre să caute și să finanțeze contactele și schimburile cu societatea civilă moldovenească (burse universitare, parteneriate, cooperare transfrontalieră).

1.2.3 Luarea în considerare a bilanțului ecologic

CESE recomandă susținerea organizațiilor de mediu care au ca obiectiv distrugerea stocurilor de arme și de muniții netransportabile, a deșeurilor militare, eliminarea deversărilor industriale și asanarea apelor poluate.

(3) Lista în Anexa B.

(4) Consiliul Europei: Grupul de State împotriva Corupției.

(5) Asociația Internațională a Consiliilor Economice și Sociale și a Instituțiilor Similare (AICESIS).

(6) Se prevede că ratificarea acestor tratate va avea loc înainte de sfârșitul anului 2007.

2. Principalele caracteristici ale situației socio-economice din Republica Moldova

2.1 Cu un PIB de aproximativ 1 000 de dolari pe cap de locuitor, Republica Moldova este cea mai săracă țară de pe continentul european și singura țară europeană care figurează în clasamentul țărilor cu venit scăzut întocmit de Banca Mondială. Populația Republicii Moldovei este în scădere (mai puțin de 4 milioane în 2004), fapt cauzat de creșterea mortalității (în special la bărbați), declinul natalității și fluxul migrator important.

2.2 Deși a cunoscut niveluri dramatice din 1999 până în 2005, sărăcia a scăzut, dar rămâne și astăzi la un nivel mediu ridicat, de aproape 30 %. Îmbunătățirea situației se face inegal, ceea ce generează zone de sărăcie absolută (2 dolari/zi), ale cărei victime sunt în mare parte copiii și persoanele în vârstă. Zonele rurale și orașele mici cunosc încă procente de sărăcie de 40-50 % din populație.

2.3 Un număr prea mare de copii riscă să fie exploatați din cauza lipsei unui domiciliu stabil, a muncii infantile, a traficului și a prostituției. Acest nivel de sărăcie a sporit în mod considerabil și fenomenul cunoscut sub numele de „orfani sociali” — copii dați la orfelinat de propriile familii, aflate în imposibilitatea financiară de a-i întreține.

2.4 Femeile fac obiectul unei discriminări accentuate de deteriorarea situației sociale. Acestea se confruntă cu probleme precum șomajul ridicat, nerecunoașterea calificării profesionale, salariile scăzute și munca sezonieră din agricultură. Ele sunt mai expuse decât bărbații la riscurile de sărăcie, în special din cauza reducerii prestațiilor sociale (sănătate, educație și familie) și a nivelului pensiilor. Aceste situații le determină pe femei, mame de familie, să accepte propuneri ilegale sau periculoase, expunându-se riscului de a cădea pradă traficului de ființe umane. Majoritatea acestor victime sunt tinere în căutarea unui loc de muncă.

2.5 În 2004, Republica Moldova a adoptat un program de creștere economică și de luptă împotriva sărăciei susținut de Banca Mondială, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) și alți donatori. În decembrie 2006, donatorii din diferite instituții financiare și UE au instituit o coordonare, metodă exemplară pentru a face coerentă și eficientă gestionarea condiționalităților, și s-au angajat să contribuie cu o sumă de 1 miliard EUR reprezentând donații și împrumuturi pentru următorii patru ani.

2.6 O piață a muncii deteriorată

2.6.1 Situația de pe piața forței de muncă s-a deteriorat în mod considerabil în Republica Moldova în anii '90, în paralel cu prăbușirea economică. În urma crizei rusești din august 1998, forța de muncă a scăzut drastic, înregistrând apoi din nou, din 2003, o creștere pozitivă. Rata șomajului a scăzut astfel de la 11 %, în 1999, la aproximativ 7,4 % din populația activă recentă, la finele anului 2006. Aproximativ 35 % din populația care lucrează practică munca informală ⁽⁷⁾.

2.6.2 Deși salariile reale au continuat să crească, salariul mediu rămâne foarte scăzut, ridicându-se în 2006 la 129 de dolari ⁽⁸⁾. Trebuie luate însă în considerare și alte surse de venit. Pe de o parte, multe familii primesc valută de la rude expatriate.

Pe de altă parte, slujbele nedeclarate continuă să fie importante: potrivit organismului oficial pentru statistică, peste 200 000 de lucrători (adică 15 % din populația activă) sunt angajați în întreprinderi neînregistrate, în timp ce 35 % din personalul din întreprinderile recunoscute nu sunt declarați de către angajatorii lor (mai ales în construcții, agricultură și domeniul forestier).

2.6.3 Mulți cetățeni moldoveni și-au părăsit țara pentru a lucra în străinătate, majoritatea ilegal. Acest exod, în parte sezonier, estimat la aproape 1 000 000 de adulți, reprezintă aproximativ 30 % din totalul forței de muncă. Pierderea de capital uman și consecințele acesteia asupra finanțării sistemelor de protecție socială figurează printre consecințele negative ale acestui val migrator. Dat fiind nivelul sărăciei, migrația în căutarea unui loc de muncă va rămâne probabil o realitate în anii următori.

2.7 Punctele fragile ale economiei moldovenești

2.7.1 O economie enclavizată în sfera de influență rusă

2.7.2 Prăbușirea dramatică a PIB-ului moldovenesc din anii '90 a fost cauzată de factori exogeni precum pierderea de piațe, dependența energetică, emigrarea personalului calificat și secesiunea regiunii industriale Transnistria.

2.7.3 În ciuda reluării, din 2000, a unei creșteri economice sensibile (până la 6-8 % pe an), economia rămâne foarte vulnerabilă (creștere de 4 % în 2006), iar tendința de creștere riscă încă să nu se confirme în 2007. Principala cauză a acestei încetiniri este dublarea prețului gazului în 2006, impusă de distribuitorul Gazprom.

2.7.4 Iritată de orientarea proeuropeană a președintelui moldovean, Rusia a uzat de interdicția exportului de vin moldovenesc pe piața sa ca măsură de presiune politică. În 2006, Moldova a fost lipsită de una dintre principalele sale surse de venit la export (vinul moldovenesc reprezintă 35 % din exporturi, din care 85 % pe piața rusă).

2.8 O economie dominată de sectorul agroalimentar

2.8.1 Republica Moldova rămâne o țară cu dominantă rurală. Sectorul agroalimentar reprezintă peste 30 % din PIB ⁽⁹⁾ și o parte considerabilă din exporturi (65 %), agricultura familială asigurând o parte determinantă a autosubzistenței, în orașe și la țară. Industria agroalimentară ocupă un loc important și în economie. Calitatea și cantitatea recoltelor influențează sectoarele din industria ușoară în aval și în amonte (îngrășăminte chimice, sticle, ambalaje).

2.9 Rolul decisiv al transferurilor de bani efectuate de migranți către familiile acestora

2.9.1 După această profundă recesiune trebuie constatat că cele câteva rezultate economice pozitive nu se datorează unei reconstrucții a economiei, ci unei injecții masive de valută (30 % din PIB-ul Moldovei) efectuată de către moldovenii plecați la muncă în străinătate: între 600 000 și 1 000 000 ocupă locuri de muncă în Europa occidentală (19 % în Italia) sau în Rusia (60 %). În 2006, aceștia au trimis în țară 1 miliard EUR.

⁽⁷⁾ Date statistice ale autorităților publice moldovenești.

⁽⁸⁾ Date statistice ale autorităților publice moldovenești.

⁽⁹⁾ Date statistice ale autorităților publice moldovenești.

2.9.2 În absența unui climat favorabil investițiilor, aceste contribuții nu sunt utilizate pentru finanțarea de noi activități economice. Afluxul financiar antrenează scumpiri în domeniul imobiliar, o cerere mare de produse importate și, în final, tensiuni inflaționiste.

3. Democrația, respectarea drepturilor omului și buna guvernare

3.1 Dezvoltarea umană

3.1.1 Republica Moldova ocupa în anul 2006 locul 114 în ceea ce privește indicele dezvoltării umane al PNUD, adică cel mai scăzut loc dintre țările din Europa aflate în acest clasament, dar și unul din cele mai scăzute locuri printre republicile din fosta Uniune Sovietică.

3.1.2 Lipsa de independență a mass-media, deficiențele în respectarea drepturilor omului și în funcționarea sistemului judiciar pun obstacole inițiativelor cetățenilor moldoveni și capacității de organizare a societății civile.

3.1.3 Independența mass-media constituie un aspect major subliniat în recentul raport al Consiliului Europei (septembrie 2007) ⁽¹⁰⁾. Deși reforma legislației privind libertatea de expresie este importantă, ea nu este și suficientă pentru a garanta în practică libertatea de expresie. Imparțialitatea și deontologia sunt de asemenea condiții necesare meseriei de jurnalist. Acest lucru presupune că jurnaliștii, în special din mass-media audio-vizuale, nu se află sub presiunea autorităților politice.

3.2 Un nivel ridicat de corupție

3.2.1 Criminalitatea organizată este o problemă crucială de securitate, care pune obstacole instituțiilor și investițiilor. Activitățile criminalilor sunt deosebit de nefaste: încurajarea evaziunii fiscale, facilitarea contrabandei, corupția. Indicele de corupție în lume în 2006 (locul 81), stabilit de Transparency International, acordă Republicii Moldova nota 3,2 din 10, la egalitate cu țări recunoscute ca fiind foarte corupte. O ușoară urcare în clasament denotă voința guvernului și a societății civile de a lupta împotriva corupției.

3.3 Fragilitatea structurilor democratice și tradiția autoritară a puterii

3.3.1 CESE solicită autorităților moldovenești să țină seama de concluziile observatorilor internaționali (puternic contingent OSCE, format din cca. 100 de persoane) de la alegerile locale din iunie 2007, pentru a remedia toate aspectele care lasă de dorit din punctul de vedere al standardelor europene în materie de alegeri și pentru a organiza alegerile legislative din 2009 în condiții mai democratice.

3.3.2 Rapoartele Consiliului Europei încurajează Republica Moldova să își continue eforturile, îndeosebi în materie de independență și de eficiență a justiției, de pluralism al mass-media și de consolidare a democrației locale. Moldova a beneficiat de

⁽¹⁰⁾ Raportul Comisiei Consiliului Europei privind respectarea de către Republica Moldova a obligațiilor și angajamentelor sale, septembrie 2007.

asistența Inițiativei Europene pentru Democrație și Drepturile Omului (IEDDO) în cadrul proiectelor regionale pentru anii 2002-2004 și din 2007. IEDDO a susținut inițiativele societății civile care vizează promovarea democrației și a drepturilor omului.

3.4 Transnistria — element geopolitic de bază al vecinătății

3.4.1 Contând pe sprijinul Rusiei și pe prezența unui contingent al armatei rusești, Transnistria rămâne o sursă de tensiune și de nesiguranță la frontierele UE și constituie o piesă a puzzle-ului geopolitic din regiune.

3.4.2 Căutarea unei soluții politice a secesiunii Transnistriei constituie și o prioritate a Planului de acțiune al UE. În preajma aderării României și Bulgariei, care aduce Republica Moldova la frontierele sale, UE a arătat o atenție sporită față de acest diferend. Referitor la această problemă, implicarea UE în 2005 a fost consolidată de numirea unui reprezentant special (dl Kalman Mizsei, începând cu luna martie 2007) cu statut de observator în cadrul formatului de negocieri numit „5+2”. În prezent, negocierile sunt în impas.

3.4.3 Mai mult, această zonă este cunoscută ca fiind o placă turnantă a crimei organizate (trafic de arme, de material strategic, spălare de bani, trafic de droguri și trafic de ființe umane), care aduce profit organizațiilor criminale atât locale, cât și din Rusia, Ucraina sau alte țări.

3.5 Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră pentru Ucraina și Moldova (EUBAM)

3.5.1 Relația dintre Republica Moldova, țară enclavă în teritoriul ucrainean, și Ucraina este complicată de conflictul din Transnistria și de relațiile UE-Rusia, ceea ce califică această situație drept un „imbroglio” moldovenesc. Republica Moldova este în același timp un loc de trecere și de destinație a traficului, întrucât frontierele Republicii Moldovei sunt foarte permeabile și constituie un loc de ieșire spre Marea Neagră prin portul Odesa.

3.5.2 Lansată de UE în decembrie 2005, misiunea de asistență și supraveghere la frontieră (EUBAM) a constituit un pas decisiv pentru stabilizarea țării și combaterea contrabandei, la cererea comună a președinților Ucrainei și Republicii Moldova. Aproximativ 100 de vameși și persoane care participă la paza frontierei, proveniți din 17 țări ale UE, observă și asistă activitatea colegilor lor moldoveni și ucraineni, exercitând astfel o presiune semnificativă asupra guvernului autoproclamat din Transnistria. Această misiune își concentrează eforturile asupra persoanelor și zonelor de risc și a reținut câteva succese reale.

3.5.3 În noiembrie 2006, misiunea a fost îmbogățită cu un sistem automatizat de schimb de informații pentru a consolida eficiența controlului frontalier. Această misiune tocmai a fost prelungită până în noiembrie 2009. CESE dorește să se depună un efort constant pentru securizarea acestei frontiere.

4. Prezentare generală a societății civile din Republica Moldova și a activităților acesteia

4.1 Principalele constatări ale misiunii CESE din 2004

4.1.1 În acest dificil context politic și economic, împrejurările nu au fost favorabile activităților societății civile. Numărul de bărbați sau femei potențial disponibili pentru o acțiune în cadrul organizațiilor societății civile, la nivel fie național, fie local, a fost foarte redus, îndeosebi din cauza emigrării, mai ales a tinerilor adulți cu un bun nivel de studii. Organismele de stat au întreținut doar relații sporadice cu aceste organizații. Centralizarea structurilor administrative a împiedicat dezvoltarea de mișcări sociale. Într-un cuvânt, paternalismul, care este în mod evident ancorat în societate, conferă statului responsabilitatea principală a bunăstării populației. Funcția prezidențială întruchiează în mod clar voința majorității populației de a fi condusă de un om puternic.

4.1.2 Cu excepția statutului partidelor politice, nu există nicio mențiune în Constituție privind organizațiile societății civile sau libertatea întrunirilor. Apare însă dreptul de „a înființa sindicate și de a adera la acestea” (articolul 42), iar libertatea de asociere este recunoscută (articolul 40). Condițiile de existență a organizațiilor neguvernamentale s-au îmbunătățit datorită legii privind organismele publice și fundațiile (1997). În practică, s-au putut observa suprapuneri între personalitățile care exercită funcții în aparatul de stat și partidele de la guvernare, pe de o parte, și organismele care reprezintă interesele economice sau politice, pe de altă parte.

4.1.3 În opinia anumitor observatori, îndeosebi ai Consiliului Europei ⁽¹¹⁾, legislația privind sistemul judiciar a fost reformată pentru a asigura respectarea dreptului în general și, în special, pentru societatea civilă. Cu toate acestea, Moldova continuă să facă obiectul unei proceduri de monitorizare a Consiliului Europei, în special pentru garantarea independenței aparatului judiciar.

4.2 Starea societății civile în 2007 — actualizare ca urmare a unor studii ale experților ⁽¹²⁾

4.2.1 Potrivit unor surse diverse, se constată o creștere impresionantă a numărului total al ONG-urilor. De la aproximativ 3 000, în anul 2004, s-a ajuns în anul 2007 ⁽¹³⁾, potrivit estimării studiului CESE, la peste 7 000, în condițiile în care

⁽¹¹⁾ (Consiliul Europei, 14 septembrie 2007) Respectarea de către Republica Moldova a obligațiilor și angajamentelor sale.

⁽¹²⁾ Studii despre societatea civilă moldovenească: „Uniunea Europeană și societatea civilă din Republica Moldova” — concluzii ale conferinței AETI și ECAS, iunie 2006; „Consolidarea dialogului dintre guvernul și societatea civilă din Moldova privind aplicarea planului de activități UE-Moldova” — concluzii ale conferinței „Eurasia Fondation”, Ministerul moldovean al Afacerilor Externe și US AID, aprilie 2006; „Consolidarea sectorului neguvernamental în zona de conflict din Republica Moldova”, IMAC, februarie 2007; „Studiu privind dezvoltarea organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova — pentru întrunirea donatorilor”, proiect PNUD, mai-iunie 2006; „Creșterea viabilității financiare a organizațiilor societății civile moldovenești”, PNUD & SOROS 2005 — sondaj privind dezvoltarea organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova; „Raport de monitorizare al Consiliului Europei”, septembrie 2007; „Țară în tranziție 2007: Moldova”, CEPS, George Dura și Nio Popescu 2007; „Situația din Transnistria”, People in Need C2, noiembrie 2006.

⁽¹³⁾ Studiul PNUD din mai 2007.

„54 % din numărul total al organizațiilor nu pot fi contactate”, după cum mai precizează studiul. Potrivit acestor estimări, sunt active în prezent sub 20 % din organizațiile înregistrate. Mai mult, se observă o creștere substanțială a ONG-urilor la nivel local și regional, inclusiv în regiunea Transnistria.

4.2.2 Concentrarea geografică a ONG-urilor în jurul capitalei Chișinău rămâne predominantă, deși în scădere relativă: „În ultimii 4 ani, 67 % din ONG-urile înregistrate s-au instalat la nivel național și 82 % — la nivel local” ⁽¹⁴⁾. Domeniile de activitate ale ONG-urilor vizează toate categoriile societății moldovenești, însă activitățile lor prioritare sunt adesea orientate de către donatorii externi.

4.2.3 Se pare că relațiile dintre organizațiile sindicale și patronale și ONG-urile reprezentând diferite interese sunt încă slabe, cauza fiind aici ignoranța și neîncrederea reciprocă. O excepție începe să se formeze în Transnistria, odată cu apariția unor relații între câteva ONG-uri și un grup de oameni de afaceri.

4.2.4 Intrarea în vigoare în 2005 a Planului de acțiune dintre UE și Moldova a declanșat un nou elan al societății civile, îndeosebi în cadrul structurii asociative, pentru punerea în aplicare de proiecte multiple, în ciuda absenței consultării în pregătirea acestui plan.

5. Evoluția structurării parteneriatelor sociale

5.1 Prezentarea organizațiilor patronale

5.1.1 **Camera de Comerț și Industrie (CCI), în relație cu Eurochambres**, este din 1999 organismul cel mai important de reprezentare a întreprinderilor. CCI din Moldova reprezintă peste 1 500 de întreprinderi din toate sectoarele. Aceasta nu mai eliberează certificatele de origine pentru produsele comercializate în CSI și nu mai controlează exporturile spre UE, care, pentru a beneficia de SPG, depind de acum înainte de Serviciul vamal. CCI devine înainte de toate o cameră de comerț în serviciul întreprinderilor, ajutând îndeosebi la susținerea exportului de produse moldovenești și la crearea de întreprinderi mixte cu întreprinderi străine. CCI oferă numeroase servicii întreprinderilor ⁽¹⁵⁾. CCI face parte din reprezentarea oficială la OIM și găzduiește un centru de informare european. Înainte de a deveni prim-ministru în 2001, Vasile Tarlev îndeplinise funcții importante în cadrul CCI din Moldova. Întreprinderile mici și mijlocii cu mai puțin de 30 de angajați sunt reunite într-o asociație aparte, în strânsă legătură cu CCI, pe plan financiar și organizațional.

5.1.2 Există în prezent o Confederație Națională a Angajatorilor, care face parte și din reprezentarea moldovenească la conferințele internaționale ale OIM și care reprezintă angajatorii în întâlnirile lor sociale convocate de către Președinția moldovenească. În 2006, răspunzând pozitiv unei plângeri supuse OIM, guvernul a permis deducerea fiscală a cotizațiilor angajatorilor la organizațiile lor.

⁽¹⁴⁾ Studiul PNUD, 2007, p. 3.

⁽¹⁵⁾ Notă de informare a CCI, mai 2007.

5.1.3 Partenerii sociali au încheiat trei noi convenții colective la nivel național și 11 convenții colective sectoriale și locale. Efectul real al acestora rămâne limitat la nivelul dialogului social, dat fiind că, deși recunoscută de OIA, CCI rămâne înaintea de orice o cameră de comerț în serviciul întreprinderilor.

5.2 Bilanțul evoluției situației sindicale

5.2.1 În Moldova, până în anul 2000, muncitorii au fost reprezentați de Federația Generală a Sindicatelor din Republica Moldova (FGSRM), federație unitară constituită încă din 1990 pe baza organizației sindicatelor din Uniunea Sovietică. Această structură a luat numele de „confederație” în 2000, devenind astfel Confederația Sindicatelor din Republica Moldova (CSRM). În cadrul acestei organizații au apărut tensiuni interne rezultate din opozițiile dintre agricultură, industrie și servicii, dintre populația vorbitoare de limbă moldovenească și populația rusofonă, dintre dreapta națională și partidul comunist. În 2000, un număr de federații profesionale — 14 federații industriale, plus cele din cultură și administrație publică — au părăsit CSRM și au fondat o nouă confederație, CSL SOLIDARITATEA. Ca urmare a demisiei conducerii CSRM, organizația și-a ales un nou lider, Petru Chiriac. În ciuda eforturilor de mediere întreprinse de Confederația Internațională a Sindicatelor (fostul CISL) — din care CSRM făcea parte din 1997, o tentativă de reunificare s-a dovedit a fi imposibilă. Cauze: conflicte personale, dar și conflicte privind împărțirea patrimoniului sindical și mai ales diferențe de sensibilități politice între CSRM, mai apropiat de partidele de limbă moldovenească, de dreapta, creștin-democrate și democrate, și SOLIDARITATEA, care s-a afirmat de la început ca fiind apropiată de partidul comunist, cu dominantă rusofonă.

5.2.2 Fragmentarea sindicală s-a accentuat începând cu 2001, odată cu succesul electoral al partidului comunist și alegerea liderului acestuia, Vladimir Voronin, în funcția de președinte al Republicii. Relațiile dintre putere și cele două organizații sindicale se vor crispa din cauza faptului că SOLIDARITATEA va opta pentru o atitudine de cooperare, vizând obținerea de progrese sociale, iar CSRM se va angaja pe o cale mai revendicativă și mai critică. Ajutat de legăturile sale la nivelul partidului comunist și al administrației, guvernul va alege să privilegieze în mod sistematic SOLIDARITATEA și să slăbească CSRM.

5.2.3 Ingerința repetată și sistematică a autorităților publice a condus CSRM, susținută de fostul CISL și de federațiile profesionale (UITA și ISP), să depună în ianuarie 2004 la Comitetul Libertății Sindicale (CLS) al Organizației Internaționale a Muncii (OIM) o plângere pentru încălcarea libertății de asociere. În raportul său intermediar din 2006, CLS a solicitat să fie realizate anchete independente cu privire la diverse acte de interferență, menționate de către petiționari; de asemenea, CLS a observat că Moldova nu dispunea de un mecanism care să permită sancționarea în mod disuasiv a încălcărilor drepturilor sindicale și deci să asigure respectarea standardelor internaționale în materie. În 2005 a fost organizată o misiune a Biroului OIM. CISL a atras atenția Comisiei Europene asupra situației care prevalează în această țară, supunând un raport critic, în 2005, în cadrul Sistemului de Preferințe Generalizate (SPG) acordat acestei țări. Până în prezent, nu a fost luată nicio măsură de către guvernul Republicii Moldova, nici pentru a regulariza legislația, nici pentru a se conforma recomandărilor CLS. Pentru autoritățile

Republicii Moldova, în ciuda diferitelor fapte trecute în revistă în plângerea către CLS, situația se rezuma la rivalitatea dintre două organizații sindicale.

5.2.4 În fapte, autoritățile au făcut apel din ce în ce mai fățiș — discursul președintelui Voronin la congresul SOLIDARITĂȚII (în 2005) — la reconstituirea unei centrale sindicale unice. Din 2005-2006, raportul de forțe dintre cele două organizații s-a inversat în mod progresiv (în 2001, CSRM reprezenta 450 000 de membri, SOLIDARITATEA — 200 000). În 2006, SOLIDARITATEA a devenit în mod clar organizația cea mai reprezentativă. În cadrul unui congres din iunie 2007, cele două organizații s-au reunificat. Confederația Sindicală Internațională (CSI) a făcut deja cunoscut faptul că nu intenționa să transfere afilierea CSRM la noua organizație „reunificată”. Aceasta ar trebui să-și demonstreze în prealabil independența față de autoritățile publice și să-și manifeste în mod clar angajamentul în favoarea principiilor libertății de asociere și ale libertății de negociere colectivă.

6. Privire asupra mișcărilor asociative și ONG-urilor

6.1 Principalele rezultate ale studiului CESE din 2004

6.1.1 De la independența din 1991, numărul de ONG-uri înregistrate la nivel local și național în Republica Moldova a ajuns la aproximativ 2 800. Numeroase ONG-uri înscrise în registrul de stat, în special cele înființate de operatori economici sau de autorități, au avut de îndeplinit o misiune provizorie la începutul tranziției. Din acest motiv, ele nu pot fi considerate ca actori independenți ai societății civile. De asemenea, trebuie ținut seama de organizațiile care, începând cu 2001, au organizat mari manifestații, în asociere cu opoziția față de guvernul comunist.

Ca și în alte țări în tranziție, activitățile ONG-urilor se concentrează în capitala țării pentru a încerca să exercite o influență asupra conducătorilor. La nivel politic, preocupările ONG-urilor cresc, îndeosebi în noile lor domenii de activitate, cum sunt politica de tineret și protecția consumatorilor și a mediului. În Transnistria, activitățile acestora sunt limitate din cauza controlului politic apăsător.

6.1.2 Câțiva mari donatori de fonduri (Soros, USAID, Eurasia, Hebo, British Peace Building) intervin în domeniul educației, al culturii și al drepturilor omului.

6.1.3 Organizațiile de tineret, a căror bază de recrutare scade din cauza creșterii emigrației, solicită guvernului o politică proeuropeană care să nu fie doar declamatorie. Acestea doresc ca UE să le ofere posibilitatea de a participa la viitoare programe de schimburi. În opinia majorității reprezentanților societății civile, viitoarele programe comunitare de ajutoare nu ar trebui să fie negociate și puse în aplicare doar cu guvernul (cum a fost cazul pentru TACIS), ci și cu reprezentanții ONG-urilor active.

6.2 Observații privind evoluția recentă a structurii asociative conform unor studii ale experților

6.2.1 În timpul ultimelor alegeri din 2005, aproximativ 200 de ONG-uri au format pentru prima dată o coaliție unită și independentă, care a pus în practică o campanie de observare

în țară. Această „Coaliție Civilă 2005”⁽¹⁶⁾, foarte vizibilă și influentă în mass-media, și-a făcut din nou apariția în timpul alegerilor din 2007, contribuind la creșterea credibilității ONG-urilor în ochii populației.

6.2.2 Schematic, în Republica Moldova se pot distinge trei categorii distincte de ONG-uri. Prima categorie regrupează organizații mari, bine dotate și cunoscute, implantate în capitală și făcând parte din rețele internaționale⁽¹⁷⁾. Cea de-a doua categorie înglobează un mare număr de ONG-uri mai puțin dezvoltate, adesea „one man show”, cu o capacitate de operare redusă, dar în căutare de finanțări. Cel de-al treilea grup este format din câteva organizații în slujba guvernului, „gongo-uri”, care sunt, ca și în alte țări, inițiate și finanțate în totalitate de către guvernele respective.

6.2.3 În Transnistria grupul acestor „gongo-uri” este omniprezent, dat fiind faptul că regimul Smirnov continuă să mobilizeze aliați din societatea civilă pentru a-și susține strategia și a se menține la putere. Un studiu recent de origine cehă, realizat de o organizație neguvernamentală, menționează și alte două categorii printre cele 900 de ONG-uri din Transnistria⁽¹⁸⁾, și anume organizațiile tradiționale, ca de exemplu mișcările muncitorilor, ale femeilor și ale tinerilor, precum și ONG-urile mici, deschise contactelor cu Chișinăul și cu rețelele internaționale. Unele aleg să se înregistreze la autoritățile moldovene și acced astfel la ajutoarele europene.

6.3 Mecanisme actuale de consultare a societății civile și de negociere cu partenerii sociali

6.3.1 Din 2005, diverși miniștri ai guvernului au deschis sau intensificat dialogul cu o parte a societății civile, sub următoarele forme: o ședință consultativă lunară la Ministerul Afacerilor Externe și al Integrării Europene și o conferință națională în aprilie 2006, în cadrul căreia s-au redactat 18 concluzii pentru îmbunătățirea colaborării dintre guvern și societatea civilă. Simultan, alte ministere, îndeosebi cel al Justiției, al Agriculturii și al Finanțelor, au avut contacte regulate cu elemente din societatea civilă. Mai multe proiecte sunt în derulare, în special cu PNUD, pentru a facilita demersurile de înregistrare și pentru a îmbunătăți situația financiară precară a multor ONG-uri.

6.3.2 La inițiativa lui Marian Lupu, Parlamentul Moldovei a pus în aplicare din 2006 un „concept de cooperare între parlament și societatea civilă” cu obiective foarte ambițioase și propu-

nând o serie de mecanisme și forme de cooperare precum „consultarea permanentă online”, ședințe ad-hoc sau audieri publice cu comisii parlamentare și o conferință anuală.

6.3.3 De doi ani, mai multe ONG-uri fac eforturi pentru a participa concret la punerea în aplicare a Planului de acțiune cu UE în diferite sectoare de activitate, încurajate îndeosebi de experiențele pozitive ale vecinilor lor români și ucraineni. Demersul este încurajat și de Parlamentul European, care a adoptat un raport în mai 2007.

6.3.4 În cadrul relațiilor de muncă, nu este de mirare că în Republica Moldova dialogul social merge încet. A existat o „Comisie republicană pentru negocierea colectivă” care funcționa mai degrabă ca un loc de informare privind deciziile luate în altă parte decât ca un spațiu real de consultare și dialog. Partenerii nu aveau acces la ordinea de zi a acestei comisii — astfel, nu a fost posibil să se discute plângerea sau urmările care trebuiau date recomandărilor CLS. Comisia nu dispunea de un secretariat propriu și nici de structuri descentralizate la nivel regional sau sectorial. Pe de altă parte, trebuie semnalat că CGSRM derulase diferite programe de cooperare cu confederația din Transnistria, cu susținerea fostului CISL și a unor organizații sindicale europene.

6.3.5 În 2006 s-a adoptat o lege privind organizarea și funcționarea unei comisii naționale a Convenției colective cu comisii sectoriale și teritoriale. Dintre cei 18 membri din care este formată această comisie națională, 12 sunt numiți de către partenerii sociali.

În concluzie, este încă prea devreme pentru a evalua realitatea recentelor mecanisme de consultare și de negociere sau eficiența cooperării inițiate de guvern. Aceasta se va măsura în timp pe baza unor principii și modalități clar definite.

Având în vedere evoluțiile în curs din relațiile UE-Republica Moldova și ținând seama de premisele reprezentate de aceste forme noi de dialog social și civil, CESE dorește să angajeze schimburi cu societatea civilă moldovenească.

Comitetul preconizează pentru anul 2008 organizarea unei conferințe, pentru ca începutul schimburilor cu societatea civilă să coincidă cu pregătirea unui nou cadru între UE și Republica Moldova.

Bruxelles, 12 decembrie 2007

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Dimitris DIMITRIADIS

⁽¹⁶⁾ Raportul de evaluare al fundației Eurasia (octombrie 2005).

⁽¹⁷⁾ A se vedea exemplele citate în raportul „NGO Scores for Moldova”, 2005, publicat de USAID.

⁽¹⁸⁾ Ondrej Soukup, ONG „People in need”, Praga 2007.